INTELLIGENCE ŞI CULTURA DE SECURITATE

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ STUDENȚEASCĂ

PROCEEDINGS

VOLUMUL 2
2023

Editura Academiei Naţionale de Informaţii „Mihai Viteazul”

COOPERAREA ÎN INTELLIGENCE DINTRE ALIANȚA NORD-ATLANTICĂ ŞI UNIUNEA EUROPEANĂ

Şerban-Dan PREDESCU[*]
Tiberiu TĂNASE[*]

Abstract:

Russia's invasion of Ukraine violates international law and UN rules, undermining global geopolitical security and stability to an unprecedented extent. Therefore, the collaboration and cooperation between NATO and the EU must be stronger than ever in order to succeed in overcoming all the obstacles to democracy and human rights.

An important dimension for the NATO-EU partnership to achieve its objectives is collaboration and cooperation in intelligence, and the main element is the formation of a center of excellence in intelligence analysis in Bucharest, Romania having an extremely important role in the supervision and defense of the eastern flank of NATO.

By collaboration we refer to the initiation and development of specific actions aimed at obtaining, verifying and capitalizing on information and information products, while cooperation implies the organization, coordination, support and joint realization of specific actions by the structures of the information community.

Punctually, through a collaboration and cooperation between all the intelligence structures of the member states under the same strategic umbrella, the NATO-EU alliance could come up with a much faster joint response to the actions of terrorism, disinformation and destabilization of unfriendly states, succeeding so that the desired becomes a reality - a world in which peace and freedom prevaill.

Keywords: *intelligence, intelligence center, NATO, EU, Romania.*

Obiectivele cercetării

În prezenta lucrare de cercetare, obiectivul principal este constituit din încercarea de a identifica principalul element, ce stă la baza cooperării dintre NATO şi Uniunea Europeană. Pentru realizarea obiectivului primordial, consider că, este necesară îndeplinirea

[*] Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti, predescu_serban@yahoo.ro
[*] Universitatea Româno-Americană, Bucureşti, tiberiu_tanase@yahoo.com

următoarelor criterii: norme şi valori comune, capacităţi, mijloace şi beneficii .

Primul element ce stă la baza criteriilor este constituit din identificarea principalelor componente operative şi legislative, ce fac posibilă existenţa unei cooperări la nivelul NATO-UE. Un al doilea element este constituit din identificarea principalelor motivaţii, ce stau la baza acestui deziderat. Cel de-al treilea element, esenţial de atins, este reprezentat din identificarea principalelor metode şi mijloace, prin care cooperarea dintre NATO şi UE poate fi realizată. Ultimul element fundamental este constituit din identificarea principalelor beneficii, ce ar rezulta în urma unei astfel de cooperări.

Metodologia de cercetare

Cercetarea este bazată următoarele metode:

1. Metoda descriptivă, ce presupune identificarea şi relatarea faptelor sau a evenimentelor şi de asemenea, pe definiţii, atribuţiile şi rolurile unor instituţii şi organizaţii.
2. Metoda explicativă, întrucât prin intermediul acesteia sunt relatate principalele motive, pentru care cooperarea NATO-UE este esenţială, explicând şi modul în care această cooperarea poate fi consolidată şi îmbunătăţită.
3. Metoda predictivă, întrucât la final, sunt regăsite anumite perspective în legătură cu potenţiale structuri instituţionale, care vor rezulta în urma cooperării NATO-UE.

Introducere

Ca urmare a atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001, comunităţile de informaţii vor deveni conştiente de importanţa colaborării şi cooperării, pentru înlăturarea ameninţărilor comune.

Stabilirea înţelegerilor bilaterale/multilaterale şi evoluţia instrumentelor regionale/ internaţionale vor îndepărta riscurile adresate securităţii statelor partenere.

Aşa cum reiese din analizele amănunţite ale analiştilor de intelligence, vom aborda cele 2 definiţii ale componentelor *colaborare* şi *cooperare*, pentru a înţelege cu exactitate importanţa acestora.

Colaborarea (etimologie: din limba latină – *com/cu* + *laborare/a lucra*) este procesul prin care, două sau mai multe persoane, entităţi sau organizaţii lucrează împreună, pentru a îndeplini o sarcină sau a atinge un scop. Colaborarea cunoaşte mai multe nuanţe, ea putând fi bazată pe

leadership (bazată pe un model de referinţă pentru toţi actorii) sau socială (bazată pe principiul egalităţii).

Cooperarea (etimologie: limba latină – *cooperari*) este procesul prin care, grupuri de organisme lucrează sau acţionează împreună pentru beneficii comune, reciproce sau oarecare subiacente, spre deosebire de lucrul în competiţie, pentru beneficii egoiste.

Cooperarea în domeniul intelligence face referire la schimbul de informaţii secrete, utile din punct de vedere politic între state, având ca interes major apărarea şi securitatea teritoriului comun.

Există multe conexiuni importante între preocupările cheie ale cooperării, în domeniul informaţiilor şi problemele şi soluţiile de cooperare de succes, în tradiţiile dominante ale teoriei relaţiilor internaţionale (realism, liberalism şi constructivism) şi lucrările privind politica birocratică şi organizaţională. Acestea sunt surprinse într-o tipologie descriptivă, care descompune relaţiile de cooperare în domeniul informaţiilor în patru clase, reflectând numărul de stări şi calitatea reciprocităţii implicate. Acestea sunt cooperarea bilaterală tranzacţională; cooperarea bilaterală relaţională; cooperarea multilaterală tranzacţională şi cooperarea multilaterală relaţională. În aceste categorii, se găsesc cele mai importante concepte, presupuneri şi enigme ale cooperării în domeniul informaţiilor.

Cooperarea în materie de intelligence la nivelul Uniunii Europene

În prezent, există patru structuri la nivelul Uniunii Europene, ce au ca scop protecţia informativă sau optimist, o comunitate a unei agenţii de intelligence aflată la început:

- European Union Intelligence and Situation Centre (EU INTCEN) (Hărmănescu 2006, 199);
- European Union Military Staff (EUMS) (Revista Geopolitica, 2023);
- European Union Satellite Centre (EUSC);
- European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (EUROPOL)(Wetzling 2023).

Serviciul de intelligence al Statului Major şi Centrul de Observare prin Sateliţi al Uniunii Europene îndeplinesc, în mod colectiv, cerinţe stricte în această problemă, dar în cazul Centrului Comun de Evaluare şi al Agenţiei Europene de Poliţie este considerat suficient de critic, pentru

a justifica reforma. În acest sens, reforma în cadrul Centrului Comun de Evaluare și al Agenției Europene de Poliție este recomandată, pentru consolidarea și extinderea centrelor comune de întărire a cooperării cu serviciile de intelligence și cu alte organizații comunitare. Aceste tendințe pot fi remarcate, încă din anul 2022, când, Centrul Comun de Evaluare raporta Înaltului Reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate (PESC) (Institutul European pentru Studii de Securitate - EUISS 2023).

Direcția de cooperare UE-NATO

Busola Strategică a Uniunii Europene reprezintă un instrument complex, prin care se oferă un plan concret de acțiune cu privire la consolidarea păcii și securității, până în 2030. Pe componenta securității, Busola Strategică pune un accent ridicat pe cooperarea în intelligence, la nivelul statelor membre.

Se dorește crearea unei capacități unice de analiză a informațiilor la nivelul Uniunii Europene, care să cuprindă o cooperare strânsă cu serviciile de intelligence din țările membre. Analizele, care urmează a fi făcute, se vor desfășura în vreme de pace, o dată la cel puțin 3 ani, iar în cazul unui conflict, vor fi făcute cu regularitate. Totodată, până în 2025, se dorește consolidarea Centrului Satelitar al UE, menit să creeze autonomie în materie de informații geospațiale. Astfel, se va derula și o îmbunătățire a mecanismului Galileo, prin intermediul rețelei de sateliți și se va oferi o imagine cât mai exactă, cu privire la poziționarea în spațiu a potențialelor amenințări.

Busola Strategică prevede ca, la nivelul mării să existe un spațiu comun pentru schimbul de informații (CISE) și de supraveghere maritimă (MARSUR) – în contextul creșterii viitorului pericol, reprezentat de migrație, terorism și amenințări hibride. Busola Strategică va pune un accent însemnat pe cooperarea cu NATO, Parteneriatul Strategic UE-NATO fiind o componentă esențială, în contextul Invaziei din Ucraina. Busola Strategică prevede consolidarea cooperării interorganizaționale, pe bază de intelligence. Pe lângă cooperarea internațională cu NATO, se dorește și o cooperare la nivel European cu alte agenții, precum EUROJUST (Euopean Union Agency for Criminal Justice Cooperation), CEPOL (European Union Agency for Law Enforcement Training), FRONTEX (European Border and Coast Guard Agency).

Limitările „busolei” constau în faptul că, la fel ca în cazul Uniunii, funcționează principiul de unanimitate în materie de decizii, statele

putând oricând să se opună anumitor decizii luate la nivel majoritar, în materie de securitate. De asemenea, o altă limitare constă în faptul că, Busola Strategică funcţionează şi în baza Articolului 51 al Cartei ONU, în baza căruia, apărarea se poate face doar cu acordul Consiliului de Securitate. Astfel, se crează un conflict în materie de decizii, întrucât unul dintre statele faţă de care este îndreptată strategia busolei, Rusia, este membră permanentă a Consiliului de Securitate, având posibilitatea de a bloca orice decizie (Busola Strategică pentru Securitate şi Apărare a Uniunii Europene 2023).

Potrivit deciziei 2010/427/UE a Consiliului Uniunii Europene se doreşte înfiinţarea şi funcţionarea unui serviciu european de intelligence şi stabilirea prezenţei serviciilor de informaţii la nivel supranaţional, dar nu şi la nivel naţional (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. 2010).

Elveţia, între diplomaţie publică şi diplomaţie secretă

Lipsa războaielor, pentru o perioadă de peste 500 de ani, a permis Elveţiei să se dezvolte diferit faţă de restul ţărilor, ea rămânând neutră faţă de orice conflict. Neutralitatea a transformat Elveţia, în spaţiul favorit de negociere al politicienilor, diplomaţilor şi al serviciilor de intelligence, Geneva fiind oraşul favorit al negocierilor (Jürg şi Fischer 2003).

Ţara cantoanelor se remarcă, de asemenea, la capitolul apărare naţională, stagiul militar fiind obligatoriu pentru ambele sexe. Totodată, ţara se bucură şi de o securitate ridicată pentru toate sectoarele, pentru strategia naţională de securitate, participând atât entităţi de stat, cât şi private. Acest lucru face, din statul elveţian, un actor important în schimbul de informaţii la nivelul comunităţilor de intelligence, Geneva fiind oraşul cu cea mai mare concentrare şi diversitate, în materie de Comunităţi de Intelligence (Dutly 2007, 171-176).

Clubul de la Berna

Clubul de la Berna este un club de intelligence, care înglobează serviciile de informaţii din cele 27 de state ale Uniunii Europene, Norvegia şi Elveţia şi care, poartă numele oraşului Berna. Aşa numitul club este o instituţie, bazată pe schimbul voluntar de secrete, experienţe şi opinii, precum şi pe discutarea problemelor. Clubul a luat naştere în anul 1971, neavând un secretariat general şi totodată, neavând drept legal în luarea unor decizii.

Grupul Counter Terorism (CTG) este o ramură a clubului şi împărtăşeşte informaţii despre terorism. Oferă evaluări ale ameninţărilor

factorilor de decizie din Uniunea Europeană și totodată, este o formă de colaborare în intelligence (The portal of the Swiss government 2023). Grupul a fost creat după atacul terorist de la 11 septembrie, din Statele Unite, având ca scop, cooperarea în intelligence între structurile europene (MI5 2023). Asemenea Clubului de la Berna, Grupul Counter Terorism se află în afara instituțiilor UE, dar comunică cu acestea, prin participarea la centrul de analiză de informații al UE (EU INTCEN) (Rettman 2011). Deși, se află în afara UE, președinția Grupului Counter Terorism se schimbă odată cu președinția Consiliului UE și acționează ca o interfață oficială, între Clubul de la Berna și Uniunea Europeană (MI5 2023).

Începutul colaborării în intelligence între Europa de Vest și Israel

În iunie 1971, a avut loc, în premieră, întâlnirea dintre directorii serviciilor de informații, care alcătuiau Clubul de la Berna și șefii intelligence-ului israelian, iar în finalul întâlnirii, israelienii au sugerat, crearea unei rețele comune de partajare a informațiilor. Rețeaua avea la bază o linie secretă de comunicare directă, între intelligence-ul israelian și cel al membrilor clubului, bazată pe programul intitulat Kilowatt. La data de 4 octombrie 1971, în cadrul reuniunii membrilor Clubului de la Berna, era acceptată în unanimitate propunerea Israelului, iar odată cu sfârșitul lunii octombrie, programul Kilowatt devenea operațional.

La un an de la demararea colaborării împotriva terorismului, avea loc și prima analiză, iar pentru a evidenția concret beneficiile acesteia, au fost luate în considerare următoarele 6 aspecte:

- Identificarea profilului unei persoane cu potențial terorist;
- Identificarea grupurilor ce au ca scop susținerea terorismului;
- Identificarea strategiilor și acțiunilor teroriste, prin intermediul informatorilor și a spionilor;
- Identificarea armelor și a tehnologiei utilizate de grupările teroriste;
- Identificarea atentatelor și a atacurilor teroriste, prin intermediul interogărilor sau a arestărilor teroriștilor;
- Identificarea timpurie a planurilor grupărilor teroriste.

În continuare, s-a constatat faptul că, printre cele mai frecvente schimburi de informații au fost despre potențiali teroriști. Informațiile provenite prin intermediul programului Kilowatt s-au bazat pe date (nume, proveniență, număr buletin, aspect fizic), cu privire la persoane

care erau sau urmau să fie implicate în acţiuni teroriste. Aşadar, era posibilă o reconstituire a celor mai comune trăsături a profilului unui suspect, motivele pentru care, suspectul intra în atenţia serviciilor de intelligence şi activităţile avute de-a lungul timpului.

Între octombrie 1971 şi decembrie 1972, au existat nu mai puţin de 300 de schimburi de documente cu privire la persoane, majoritatea dintre acestea fiind implicate în acţiuni teroriste. Cel mai adesea, aceste persoane erau originare din Orientul Mijlociu, ţările fruntaşe fiind Liban, Egipt, Iran şi Tunisia, în timp ce, doar 2 teroriști proveneau din ţări latine, precum Brazilia şi Columbia. Media de vârstă a teroriştilor era cuprinsă între 21 şi 35 de ani, iar culoarea pielii era descrisă ca fiind „închisă" (Guttmann 2017, 193-227).

Cooperarea în domeniul intelligence-ului în cadrul Alianţei Nord-Atlantice

NATO nu are propria structură independentă de intelligence, care să acţioneze ca un organism central de coordonare, însărcinat cu colectarea şi diseminarea informaţiilor furnizate de autorităţile naţionale. Rolul coordonator al unor servicii de informaţii îi este atribuit unui Departament de Intelligence, din cadrul NATO, unde sunt reuniţi şefii tuturor serviciilor de Informaţii, ale statelor membre aliate. Totodată, există numeroase grupuri de lucru şi întâlniri, pentru situaţiile de interes în intelligence-ul militar. În cadrul NATO, multiple organizaţii pot să primească, dar şi să ofere produsele analitice necesare factorilor de decizie politici şi militari, desfăşurându-şi activitatea în departamente diferite, din cadrul International Staff (IS) (Revista Geopolitica 2023).

O problemă apărută, în coordonarea centrală a acţiunilor, ce privesc intelligence-ul din coaliţie este de a oferi factorilor de decizie produse de informaţii, care să le răspundă nevoilor într-un format analitic, cu mai multe surse pe care să-şi bazeze deciziile. Este legată de lipsa unei agenţii unice (Medar şi Lăţea 2007, 88). Deoarece, fiecare dintre aceste structuri deţine canale de comunicare separate, informaţiile ajung la factorii de decizie în diferite forme (Medar 2006, 187).

Analiza informaţiilor primite şi planificarea priorităţilor este responsabilitatea coordonatorului executiv, al biroului directorului general al IMS (International Military Staff) (Office of Information and Press NATO 2001, 248). Structura de informaţii a International Military Staff cooperează cu structurile de informaţii militare ale ţărilor membre, deoarece nu are o capacitate independentă de culegere de informaţii. Conceput pentru a oferi factorilor de decizie analize, bazate în principal

pe baze militare, pe lângă furnizarea de suport zilnic de informaţii, acesta îndeplinește și funcţii strategice de avertizare timpurie și de gestionare a crizelor; pe baza acestor contribuţii, acționează ca instituţii centrale, organizaţii și ţări care colectează, evaluează și difuzează informaţii (Office of Information and Press NATO 2001, 249).

Agenția de Securitate a NATO – NOS cooperează cu structurile de informaţii și securitate ale statelor membre, pentru a furniza informaţii despre terorism, spionaj și crimă organizată, precum și alte informaţii de securitate internațională și regională raportate de directorul NOS. Astfel, se va face totodată schimb de informaţii, legate de domeniile de interes ce țin de competențele generale ale Secretarului General al NATO.

Anumite aspecte ale informațiilor de securitate sunt transmise și prin alte structuri speciale, precum Direcția Generală pentru Economie a Apărării (DEP) sau Centrul pentru Arme de Distrugere în Masă (WMDC) raportează la nivelul superior al Forțelor Aliate (Medar și Lățea 2007, 89).

Având în vedere, că operaţiunile coaliției conduse de NATO, includ națiuni neparticipante și riscul ca informaţii de securitate, să fie preluate de către entități, care nu constituie destinatarii de drept a acestora, alianțele și alte organizaţii internaționale de securitate (OSCE, ONU, UE) este dificil de a face schimb de informaţii. În acest sens, situația „din teren" necesită adesea schimburi de informaţii foarte riguroase, fapt ce determină, ca rezultatul să nu fie întotdeauna cel dorit și, prin urmare, NATO trebuie să permită schimbul de informaţii între toți partenerii Uniunii. Reglementările actuale, în domeniul securității, trebuie să fie adaptate la situațiile extrem de complicate din teren, precum atacul din 30 decembrie 2009 asupra centralei CIA din Khost, Afghanistan (Riedel 2019).

Schimbarea structurală a NATO, cu privire la intelligence, implică coordonarea și modificarea fiecărei componente a ciclului de producție a informațiilor: planificare, colectare, prelucrare, analiză, diseminare și partajare a informațiilor.

Pentru a răspunde cerinţelor operaţiunilor multinaționale, Uniunea Europeană trebuie să colaboreze cu NATO, pentru a lucra împreună într-un cadru comun, având ca scop, abordarea amenințărilor întâmpinate de către aliați. Structurile de intelligence europene trebuie să poată colabora cu structurile omoloage ale NATO, pentru a identifica riscurile și amenințările actuale și pentru a sprijini acțiunile politice, diplomatice și militare ale NATO și ale UE. Astfel, eficiența recunoașterii la nivel operational și strategic, se traduce prin capacitatea de a sprijini

operaţiunile desfăşurate de cele două organizaţii. Liderii politici şi coordonatorii operaţiunilor, alături de personalul acestora, trebuie să fie sprijiniţi în mod continuu, cu fluxul necesar de informaţii pentru a lua cele mai eficiente decizii.

Pentru a spori schimburile de informaţii cu forţele Uniunii, NATO a înfiinţat Unitatea de Informaţii privind Ameninţarea Teroristă (TTIU). Reprezentat de SUA, Germania, Regatul Unit şi Spania, TTIU (Terrorist Threat Intelligence Unit) şi-a început activitatea în anul 2005 (cooperarea cu UE fiind încă în faza incipientă). Terrorist Threat Intelligence Unit prezintă rapoarte de informaţii, asigurând cooperarea directă cu serviciile de intelligence ale statelor membre NATO, statelor care aparţin parteneriatelor de pace şi statelor care, colaborează în cadrul Dialogului Mediteranean (Bendiek 2006, 16).

O comunicare a Comisiei către Parlamentul European şi Consiliul Uniunii Europene, denumită Consolidarea luptei împotriva terorismului (11 noiembrie 2007) stabileşte dimensiunile internaţionale ale abordării UE pentru combaterea acestui fenomen, dar ia în considerare terorismul. Fiind un fenomen global, UE lucrează îndeaproape cu ţările partenere şi organizaţiile internaţionale, în domeniul dreptului anti-terorism, al aplicării legii şi al cooperării judiciare. Un rezultat major al acestei cooperări a fost un acord, cu SUA şi Canada, privind schimbul datelor din PNR (Passenger Name Record), program ce permite o identificare şi mai rapidă a ameninţărilor teroriste, asigurând totodată protecţia datelor cu caracter personal (Revista Geopolitica 2023).

Alianţa Nord-Atlantică nu posedă (de moment) propria structură de intelligence, motiv pentru care, aliaţii depind de serviciile de informaţii ale statelor membre. Aşadar, NATO nu poate garanta primirea de informaţii optime, pentru funcţionarea în cele mai bune condiţii a structurilor de intelligence ale UE şi NATO. Analiştii de intelligence europeni şi americani susţin că, pentru reducerea vulnerabilităţii parteneriatului euro-atlantic, este obligatorie fondarea unei structuri euro-atlantice de intelligence, care va creşte considerabil distribuţia informaţiilor de securitate între toţi participanţii, aducând un plus extrem de mare tuturor misiunilor comune.

În pofida preocupărilor legitime cu privire la necesitatea unei protecţii sporite a fluxurilor de informaţii, o reţea integrată cu acces nerestricţionat, din partea statelor membre, poate răspunde nevoilor tot mai mari de informaţii. În plus, aceasta include partajarea capacităţilor naţionale în domeniile SIGINT şi IMINT (Introduction to Imagery

Intelligence) la o scară mult mai mare decât oricând, precum și colectarea de informații din astfel de surse.

Aceasta va stabili standarde comune NATO și UE, pentru activitățile de informații și va permite un flux continuu de informații, pentru a ajunge la reprezentanții din conducerea Uniunii Europene, cu scopul de a stabili strategia externă. Acest fapt va avea un impact pozitiv, asupra capacității Uniunii Europene de a acționa, în comun cu NATO și Statele Unite, în cadrul războiului centrat pe rețea. Serviciile de informații atât ale UE, cât și ale NATO, precum și serviciile de informații ale statelor membre, urmăresc să asigure consolidarea structurilor de intelligence în zonele considerate a fi de mare interes pentru Comunitatea Atlantică Europeană (Guenther 2008).

Marea Neagră: Lac Rusesc sau avantaj NATO în flancul estic?

Raportându-ne la teoria complexului regional de Securitate, putem privi actuala Invazie din Ucraina ca fiind o întrepătrundere a zonelor de Securitate NATO-Rusia, în regiunea Mării Negre. În acest context, trebuie văzut dacă regiunea Mării Negre reprezintă pentru NATO o zonă vulnerabilă, în materie de securitate sau dacă reprezintă o oportunitate pentru Alianța Nord Atlantică, să își proiecteze umbrela securității în Hinterland și Rimland.

Odată cu atentatele teroriste, din New York și Washington D.C. de la 11 septembrie 2001 (când Al-Qaeda prelua controlul a trei avioane civile, lovind World Trade Center și Pentagonul), în contextul războiului cu terorismul global, NATO a elaborat o nouă strategie Euro-Atlantică cu privire la regiunea Mării Negre, creând, totodată, și un nou concept, care să fie cât mai potrivit pentru noua realitate geopolitică. Conceptul va fi creat de către Ronald Asmus și va merge pe ideea de "Wider Black Sea Region" – Regiunea Extinsă a Mării Negre (Asmus și Jackson 2004, 19-20).

Privind poziția geografică a Mării Negre, observăm că aceasta reprezintă o punte de acces către Marea Mediterană, prin Strâmtorile Bosfor și Dardanele, oferă o zonă de acces în Balcani, prin intermediul Bulgariei, constituind, de asemenea, și o zonă de acces către Caucazul de Sud și Nordul Orientului Mijlociu. În acest sens, putem aprecia faptul că, Marea Neagră reprezintă o importantă zonă, din punct de vedere geopolitic, controlul asupra sa oferind actorului dominant proiecția de putere(hard și smart) către toate zonele geografice enumerate mai sus.

În acest sens, raportându-ne la regiunea extinsă a Mării Negre, din punct de vedere geostrategic și geopolitic, vom analiza potențialul Mării Negre în contextul invaziei din Ucraina, de a deveni fie un ,,lac

rusesc", fie să devină un front esenţial pentru securitatea NATO. (Cojocaru 2014, 184)

Marea Neagră – lac rusesc

La începutul anilor 2000, Rusia adopta un nou concept în materie de politică externă, prin care se autolegitima să intervină în conflictele îngheţate post sovietice, autoproclamându-se a fi o mare putere pe scena internaţională (Smith 2000). Acest lucru a fost pe deplin resimţit pe scena internaţională, Rusia întreţinând conflictele îngheţate din fostele republici sovietice şi intervenind, totodată, în mod activ şi în anumite mişcări separatiste la nivelul acestor state.

Rusia a fost cea mai activă în dezideratele sale, în materie de politică externă, în relaţia sa cu statele riverane Mării Negre. Nu întâmplător, în anul 2015, Rusia a adoptat o nouă Doctrină Navală, care oferea Mării Negre o însemnătate deosebită, atât la nivel operativ ofensiv, cât şi la nivel defensiv, respectiv economic. Mai exact, prin Doctrina Navală adoptată în anul 2015, Rusia marca în plan ideologic un revizionism secular, caracteristic perioadei ţariste specifică lui Petru cel Mare, privind Marea Neagră, ca fiind un lac rusesc destinată satisfacerii intereselor sale.

La nivel ofensiv, prin anexarea Crimeii (portavionul Mării Negre) Rusia a reuşit să obţină controlul şi influenţa căilor de comunicaţie de pe întreg acvariul mării, de la Est la Vest. Rusia a beneficiat de poziţia excepţională a Crimeii la nivel geopolitic şi geostrategic, pentru prima dată în anul 2015, când a reuşit să trimită din Crimea trupe ruseşti, în cadrul conflagraţiei din Siria, demonstrând capacitatea Rusiei de a crea presiuni pe flancul sudic al NATO, Africa de Nord, Orientul Mijlociu, dar şi o cale de acces secundară către Oceanul Planetar (Russian Maritime Studies Institute şi Davis 2015)

La nivel defensiv, Rusia privea Marea Neagră, ca fiind un mijloc esenţial de blocare al extinderii NATO şi implicit de blocare a desfăşurării capacităţilor militare în apropierea graniţelor sale. La nivel economic, Rusia deţinea principalele rute comerciale de la nivelul Mării Negre (Russian Maritime Studies Institute şi Davis 2015).

Marea Neagră – un front esenţial pentru securitatea NATO

Prima referire specifică la regiunea Mării Negre, într-o declaraţie NATO, a fost la Summit-ul de la Istanbul din iunie 2004. S-a evidenţiat importanţa regiunii Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică şi dorinţa identificării oportunităţilor de valorificare a mecanismelor de

cooperare existente, între țările din regiune, pentru sprijinirea eforturilor regionale de îmbunătățire a securității și stabilității acesteia (Cojocaru 2014, 201-202).

Deciziile adoptate la Riga (2006), București (2008) și Strasbourg (2009) au reflectat, de asemenea, accentul pus de alianță asupra regiunii Mării Negre. Din punct de vedere istoric, Summit-ul de la București al Alianței este lămuritor, în ceea ce privește diferitele viziuni din cadrul Parteneriatului Euro-Atlantic, cu privire la problema extinderii NATO în Bazinul Estic al Mării Negre, chiar dacă mesajul la nivel de declarație nu a fost pozitiv.

În contextul Invaziei din Ucraina, Regiunea extinsă a Mării Negre a căpătat un grad crescut de importanță pentru NATO și implicit pentru statele componente din structura sa.

Astfel, în data de 16 martie 2023, Președintele Comisiei Permanente Selectate pentru Informații a Camerei Reprezentanților, Mike Turner, împreună cu congresmanul Bill Keating, membru de rang înalt al Subcomisiei pentru Afaceri Externe a Camerei Reprezentanților pentru Europa au introdus Legea pentru Securitatea Mării Negre din 2023, completată ulterior, de Senat. Legea are drept subiect de interes oprirea extinderii conflictelor la nivelul Mării Negre, acestea fiind percepute drept o chestiune de securitate pentru Statele Unite. De asemenea, la nivelul legii se stipulează și o componentă din domeniul intelligence, fiind menționată combaterea amenințărilor hibride (Congress.gov 2023).

Limitări SUA în regiunea Mării Negre, creșterea importanței României pe flancul estic al NATO

Deși proiectul de lege este unul ambițios, acesta cunoaște anumite limitări. Principala limită este una de natură juridică, reprezentată de Convenția de la Montreux din 1936. Potrivit acesteia, navele de război ale statelor care nu au ieșire directă la Marea Neagră, nu trebuie să depășească un tonaj de 15.000 de tone, neputând să rămână pentru o perioadă mai mare de 21 de zile în apele mării (Ministry of Foreign Affairs – Republic of Türkiye 2023). O altă limitare este reprezentată de cooperarea dintre anumite state riverane membre NATO. Relevant este cazul Turciei, care de-a lungul timpului a avut o atitudine ambiguă, cu privire la Rusia. În acest sens, singurii aliați NATO care se bucură de foarte mare încredere sunt Bulgaria și România.

România are potențialul de a deveni cel mai important jucător NATO în regiunea Mării Negre, întrucât, pe lângă componenta fizică,

determinată de poziția geostrategică foarte bună, România posedă şi o componentă psihologică, românii fiind populaţia cea mai rusofobă din rândul statelor riverane Mării Negre, ce aparţin NATO. Potrivit unui raport din cadrul NATO Archives, din 1952, poporul român a fost în întreaga sa existenţă, nemulţumit de influenţa externă sau de control, acest lucru fiind în special valabil, în relațiile cu rușii, implicit Uniunea Sovietică la vremea respectivă (NATO Archives 1952).

Odată cu Summit-ul NATO de la Istanbul, România şi-a dovedit utilitatea pentru NATO, prin transportul desfăşurat pe Marea Neagră ale trupelor NATO spre Afghanistan, prin utilizarea portului Constanţa în rotirea contingentelor de militarii americani din KFOR şi prin participarea României cu două fregate, în operaţiunile NATO din Marea Neagră şi Mediterană (Cojocaru 2014, 201-202).

Summit-ul de la Madrid

Atacul Rusiei din 24 februarie 2022 a demonstrat că, realismul şi componenta hard power, încă, au un rol important în determinarea relaţiilor dintre state. Acest lucru a determinat implicit şi o schimbare de paradigmă la nivelul NATO, trecându-se de la starea de „moarte cerebrală" (expresie utilizată de Preşedintele Franţei, Emanuel Macron, în cadrul unui interviu dat pentru The Economist) (Economist, 2019) la reîntărirea garanţiilor de securitate colectivă, specifice articolului 5 al Tratatului de fondare NATO.

Ca urmare a invaziei Rusiei asupra Ucrainei, NATO a organizat Summit-ul de la Madrid. În cadrul acestuia, se accentua ideea de unitate între statele membre şi aliaţi, ca principal mijloc de acţiune şi de descurajare a agresorilor, prin reafirmarea ideii de unitate şi cooperare trans-atlantică, respectiv de colaborare bazată pe norme şi principii comune (A comparative analysis of Article 5 Washington, 2022). S-a introdus şi un nou concept în materie de apărare, DDA, care presupune descurajarea agresiunii şi apărarea zonei euroatlantice. În tandem cu conceptul DDA, a fost adoptat şi conceptul Warfighting Capstone (NWCC), care are drept scop ghidarea şi dotarea membrilor NATO cu armamentul necesar, pentru a putea face faţă potenţialelor ameninţări. De asemenea, Summit-ul de la Madrid a marcat un moment istoric, Finlanda şi Suedia primind invitaţiile, oficiale, de a se alătura Alianţei (NATO 2022).

Summit-ul de la Vilnius

Principiile stabilite în cadrul Summitului de la Madrid urmează să fie completate de viitorul Summit de la Vilnius (12 iulie 2023), Jens Stontelberg declarând că, acesta va fi unul transformativ pentru alianţă. De asemenea, Summit-ul de la Vilnius va regăsi statele membre ale NATO și într-un context mai sensibil, care reamintește mai mult de perioada Războiului Rece, ca urmare a anunţului Preşedintelui rus Vladimir Putin de a intenționa, să mute arme nucleare în Belarus.

Un subiect important al Summit-ului va fi reprezentat de invazia Rusiei în Ucraina.

Scopul principal – sprijinirea Ucrainei, prin crearea unei contraofensive împotriva Rusiei pentru a câștiga războiul, pentru a oferi o stabilitate în rândul Alianţei pe termen lung și pentru a proteja Europa, împotriva unei viitoare agresiuni ruseşti, asigurând astfel, securitatea tuturor statelor membre.

Pe agenda summit-ului a fost abordată inclusiv China care este văzută ca o amenințare pentru Alianţă. Ca urmare a acestui fapt, Vilnius a marcat și revizuirea conceptului de partener, prin redefinirea relației avute cu partenerii neutri europeni (Elveția, Austria şi Irlanda), dar și intensificarea relaţiilor cu partenerii tradiţionali din afara Europei, precum Israel, Japonia, Coreea de Sud, Australia și Noua Zeelandă.

Astfel, Summitul de la Vilnius a fost unul de succes, atingând următoarele puncte ale agendei:

- ajutorul oferit în continuare Ucrainei, pentru a face faţă invaziei provocate de Federaţia Rusă;
- consolidarea relaţiei NATO- Ucraina;
- asigurarea descurajării nucleare;
- creşterea cheltuielilor militare din PIB, pentru a se atinge ţinta de minim 2%;
- stabilirea unei colaborări transatlantică – transpacifică, pentru a opri ascensiunea Chinei;
- constituirea unui nucleu dur al alianţei format din Finlanda şi Suedia și extinderea mandatului de secretar general a lui Jens Stoltenberg.

De asemenea, un alt obiectiv major care trebuia atins la Vilnius a fost prima implementare a Structurii Forţelor NATO 15, care să înlocuiască vechea structură a NATO, NRF (Forța de Răspuns a NATO).

Concluzii

Balanţa de putere este înlocuită cu balanţa terorii. Astfel, este marcată o schimbare, în materie de logică şi paradigmă în înţelegerea relaţiilor internaţionale. Schimbarea rezidă în faptul că, înaintea războiului din Ucraina, statele îşi formau alianţele în scopul contrabalansării unei puteri, care avea capacitate de a deveni hegemon la nivel global. Aici putem aminti ţările din cadrul BRICS, pentru contrabalansarea economiilor occidentale, a ţărilor din cadrul Tratatului de la Shanghai, ca o posibilă contrabalansare pentru NATO, sau binomul SUA-China pe scena internaţională, cu scopul de a forma o lume bipolară. Odată cu desfăşurarea conflictului din Ucraina, statele îşi vor schimba optica în materie de alianţe, ele ghidandu-se după optica impusă de balanţa terorii. Fiind un concept enunţat în lucrarea The Origins of Alliances de Stephen Walt, atunci când statele se ghidează după principiile balanţei terorii, ele iau în calcul 4 variabile, în definirea unei ameninţări: puterea (hard sau soft), proximitatea geografică, capacităţile ofensive şi intenţiile statului de a îşi utiliza capacităţile ofensive. Conceptul balanţei terorii aduce o îmbunătăţire conceptului balanţei de putere, prin faptul că, aceasta adaugă intenţia de utilizare a capabilităţilor militare. În acest sens, putem observa aderarea Finlandei şi Suediei la NATO şi renunţarea la conceptul de neutralitate, ca urmare a ameninţării reprezentate de Federaţia Rusă.

Crearea unui centru de intelligence la nivel NATO – pe lângă componenta clasică din domeniul apărării – NATO trebuie să îşi creeze un serviciu propriu de informaţii, care să funcţioneze după modelul comunităţii de intelligence americane. Personalul serviciului de intelligence NATO ar urma să fie compus din agenţii structurilor de securitate, din statele alianţei.

Creşterea importanţei flancului estic în domeniul de intelligence – raportat la cazul României, SRI (Serviciul Român de Informaţii) şi SIE (Serviciul de Informaţii Externe) au constituit întotdeauna nişte servicii de informaţii profesioniste, care şi-au îndeplinit perfect sarcinile. Deoarece flancul estic constituie cea mai dinamică regiune a NATO, acesta trebuie să primească mai multe investiţii în proiecte economice, politice şi sociale din partea statelor membre, fiind necesar, ca serviciile de informaţii din această regiune să capete importanţă mai mare, în materie de opinii, sugestii şi decizii.

Fondarea unui centru de intelligence NATO la Bucureşti – încă din perioada celui de Al Doilea Război Mondial, România a constituit un spaţiu esential pentru comunitatea de intelligence americană. Acest fapt

este evidențiat de misiunea OSS (Oficiul Serviciilor Strategice) la București, numindu-l pe Frank Wisner șef al spionajului extern american în România, ce avea ca scop spionarea URSS-ului. Legături istorice în materie de intelligence, între România și Statele Unite sunt foarte relevante în acest context, întrucât ele se pot realiza, în baza Parteneriatului pentru Pace lansat în anul 1997, care are 3 componente esențiale: durabilitate, comprehensivitate și includerea aspectelor militare și de securitate, aspecte care, sunt foarte importante pentru realizarea unui viitor centru de intelligence al Alianței Nord-Atlantice la București. Astfel, istoria relațiilor dintre România și Statele Unite va conta foarte mult pentru constituirea centrului, întrucât, deși România și SUA s-au aflat la un moment dat al istoriei în tabere separate, ele au avut mereu o situație de amiciție, iar acest lucru s-a datorat și cooperării istorice în materie de intelligence.

Bibliografie:

1. Asmus, Ronald D și Jackson Bruce P. 2004. *The Black Sea and the Frontiers of Freedom*.

2. Bendiek, Annegret. 2006. "EU Strategy on Counter-Terorism". SWP Research Paper: 16.

3. Blake Harris Law. 2022. "Swiss Banking: The Basics". Blake Harris Law. Octombrie 26, 2022. https://blakeharrislaw.com/blog/swiss-banking

4. Cojocaru, Marius George. 2014. *NATO și Marea Neagră.* Editura Cetatea de Scaun. Târgoviște.

5. Dutly, Markus. 2007. "CHAPTER 10: The Swiss Initiative on private military and security companies". Institute for Security Studies. Mai 17, 2023. https://issafrica.org/chapter-10-the-swiss-initiative-on-private-military-and-security-companies-markus-dutly

6. Clapp, Sebastien și Verhelst, Anne. 2022. "A comparative analysis of Article 5 Washington Treaty (NATO) and Article 42(7) TEU (EU)" in European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/739250/EPRS_ATA(2022)739250_EN.pdf

7. Fehr, Ernst și Gächter, Simon. 2002. "Altruistic punishment in humans". *Nature,* 415: 137-140. https://www.nature.com/articles/415137a#citeas

8. Guenther, Weisse K. 2008. *Intelligence Cooperation among European Nations, Young Europeans for Security (YES)*.

9. Guttmann, Aviva. 2017. *The Origins of International Counterterrorism*. Editura Brill. Olanda.

10. Hărmănescu, Ingino şi Ioniţă, Cornel. 2006. *Arhitectura de Informaţii la nivelul Uniunii Europene, în "Informaţiile militare în contextul de securitate actual*". Bucureşti.

11. Institutul European pentru Studii de Securitate. 2023. "About Us." EUISS. Mai 17, 2023. https://www.iss.europa.eu/about-us

12. Jürg, Martin Gabriel şi Fischer, Thomas. 1945-2002. *Swiss Foreign Policy*.

13. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. 2010. „DECIZIA CONSILIULUI din 26 iulie 2010 privind organizarea şi funcţionarea Serviciului European de Acţiune Externă (2010/427/UE)." Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010D0427&from=HU

14. Kohn, Alfie. 1992. *No Contest: The Case Against Competition.* Ediţia a II-a Houghton Mifflin.

15. Marinez-Moyano, Ignacio J. 2006. *Exploring the Dynamics of Collaboration in Interorganizational Settings.* Jossey-Bass/Wiley.

16. Medar, Sergiu T. 2006. Informaţiile Militare în contextul de securitate actual. Editura CTEA, Bucureşti.

17. Medar, Sergiu T şi Lăţea, Cristi. 2007. *Intelligence pentru comandanţi*. Editura CTEA. Bucureşti.

18. Ministerul Afacerilor Externe (MAE). 2020. „Parteneriatul strategic România – SUA. Expoziţie aniversară: 140 de ani de la stabilirea relaţiilor diplomatice dintre România şi SUA". Mai 25, 2023. https://www.mae.ro/node/4944

19. Ministry of Foreign Affairs – Republic of Türkiye. 2023. "IMPLEMENTATION OF THE MONTREUX CONVENTION." https://www.mfa.gov.tr/ Mai 17, 2023. https://www.mfa.gov.tr/implementation-of-the-montreux-convention.en.mfa

20. NATO. 2001. *Manualul NATO*. Editura Office of Information and Press NATO. Belgium.

21. NATO. 2022. "Madrid Summit Declaration." North Atlantic Treaty Organization. Iulie 22, 2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm

22. NATO Archives. 1952. *IMS, Report by The Intelligence Committee to the Standing Group on Intelligence for the Standing Group and Intelligence Guidance for the Major NATO Commands and the Commands Associated with NATO, SG 176/1, 17 March 1952.*

23. Rettman, Andrew. 2011. "EU commission keen to set up new counter-terrorism office." EUObserver. Martie 31, 2011. https://euobserver.com/eu-political/32104

24. Revista Geopolitica. 2023. „COOPERAREA ÎN DOMENIUL INTELLIGENCE-ULUI ÎN SPAŢIUL EUROPEAN ŞI EUROATLANTIC". Mai 26, 2023.

25. Revista Intelligence. 2013. „Cooperarea în intelligence, factor determinant în faţa noilor ameninţări la adresa mediului de securitate

internațional". Martie 7, 2013. https://intelligence.sri.ro/cooperarea-intelligence-factor-determinant-fata-noilor-amenintari-la-adresa-mediului-de-securitate-international/

26. Riedel, Bruce. 2019. "The remarkable case of the triple agent and the bombing in Khost, Afghanistan – 10 years later". Decembrie 6, 2019. https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/12/06/the-remarkable-case-of-the-triple-agent-and-the-bombing-in-khost-afghanistan/

27. Russia Maritime Studies Institute. 2015. *The 2015 Maritime Doctrine of the Russian Federation.* Tradusă în engleză de Anna Davis. RMSI Research 3.

28. Security Service MI5. 2011. "European counter terrorism meeting." Security Service MI5. Mai 16, 2023. https://web.archive.org/web/20110611105418/ – https://www.mi5.gov.uk/output/news/european-counter-terrorism-meeting.html

29. Smith, A M. 2000. *Russian Foreign Policy 2000: The Near Abroad.* Editura F71.

30. Spence, Muneera U. 2006. *Graphic Design: Collaborative Processes – Understanding Self and Others.* Art 325: Collaborative Processes. Fairbanks Hall, Oregon State University, Corvallis, Oregon.

31. The Economist. 2019. "Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead". Iunie 20, 2023. https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead

32. The portal of the Swiss government. 2023. "«Club de Berne» meeting in Switzerland". The Federal Council – The portal of the Swiss geovernment. Mai 16, 2023. https://www.admin.ch/gov/en/start/dokumentation/medienmitteilungen.msg-id-24089.html

33. The Strategic Compass of the European Union. 2023. „Busola Strategică pentru Securitate și Apărare a Uniunii Europene". https://www.strategic-compass-european-union.com/

34. U.S. Congress. House. *S. 804 To provide for security in the Black Sea region, and for other purposes.* Introdusă în congres pe Martie 15, 2023. https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-bill/804/text

35. Wetzling, Thorsten. 2023 "Intelligence Cooperation: Dimensions, Activities and Actors." www.se2.dcaf.ch/serviceengine

Aceasta este a doua ediție a volumului publicat de Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” (ANIMV), care cuprinde lucrările prezentate în cadrul Conferinței Științifice Intelligence și Cultura de Securitate 2023 (ICS2023). Inițiativa ICS2023 continuă să ofere studenților o platformă pentru dialog academic și pentru a împărtăși realizările lor științifice.

Ediția actuală își extinde participarea la un spectru mai larg de contributori, incluzând atât doctoranzi, cât și studenți din programele de master, cu un interes crescut pentru domenii precum intelligence, securitate națională, istorie și relații internaționale.

Organizarea conferinței a fost posibilă datorită eforturilor continue ale doctoranzilor și ale conducătorilor de doctorat din cadrul Școlii Doctorale Informații și Securitate Națională a ANIMV.

Anticipăm cu entuziasm noi discuții și schimburi de idei în viitoarea ediție a conferinței.

EDITURA ANIMV

ISSN 2972-1350
ISSN-L 2971-8139